

JAK NÁM NĚMCI ZAČALI REVOLUCI

V létě 1989 se západoněmecké velvyslanectví v Praze stalo útočištěm nejdříve stovek, později tisíců uprchlíků z východního Německa. Svou odvahou smetli nejdřív Berlínskou zeď a pak i komunistické režimy ve státech střední a východní Evropy. Německé velvyslanectví teď hledá české svědky přesně třicet let starých událostí.

Text:

Lucie Zídková

Foto:

Josef Ptáček

Tohle byl můj schod. Tady jsem spal,“ ukazuje devětačtyřicetiletý Jens Hase téměř na vrchol schodiště pod střechou Lobkovického paláce na pražské Malé Straně. Těsně před letošními prázdninami tu provází skupinu německých gymnazistů ze Šlesvicka-Holštýnska s jejich profesorem Peterem Schmidtem. Se studenty, narozenými v roce 2003, prochází místy, kde se na podzim 1989 psaly nejen německé, ale vlastně i české dějiny.

Na přelomu září a října 1989 se Jens Hase stal jedním z pěti tisíc občanů komunistického východního Německa, kteří se, namačkáni jeden vedle druhého na zahradě velvyslanectví kapitalistického západního Německa, dočkali historického projevu ministra zahraničí Hanse-Dietricha Genschera. Dne 30. září v 18:59 vyšel na balkon v prvním patře ambasády a k davům lidí pod sebou pronesl větu, která – jak se později ukázalo – znamenala konec komunismu v celém východním bloku: „Přišli jsme za vámi, abychom vám oznámili, že váš výjezd byl dnes...“

Slovo „povolen“ zaniklo v jáсотu tisíců lidí. Krok do neznáma, který řada z nich podnikla i s malými dětmi, se vyplatil. Byli volní. Ještě týž večer se Malá Strana zaplnila autobusy, které odvezly první várku uprchlíků – asi pět a půl tisíce lidí – na libeňské nádraží a odtud do západoněmeckého Hofu.

Dvacet šest hodin na rozloučení

Jens Hase se na velvyslanectví Německé spolkové republiky dostal 22. nebo 23. září 1989 – přesně už si nevzpomíná. Bylo mu devatenáct let, pracoval v továrně na automobily Wartburg v Eisenachu a už tři měsíce neměl zprávu od svých rodičů. Těm úřady povolily výjezd už v létě – ovšem bez syna. Byl to oblíbený způsob, jakým režim šikanoval rodiny, které s ním nesouhlasily.

„Oba byli vážně nemocní, otec věděl, že v NDR (Německé demokratické republice čili východním Německu) by neměl šanci přežít. Že operovat ho můžou jen ve Spolkové republice. Také to tak dopadlo, žil dalších skoro třicet let. Na rozloučení jsme měli 26 hodin. Byl to nejhorší zážitek mého života. Myslel jsem, že už je nikdy neuvídím. Bylo to, jako by umřeli, i když byli ještě naživu, jen 400 kilometrů ode mě. Neměli jsme telefon, neexistoval způsob, jak se spojit. Věděl jsem jen, že se jim to podařilo. Že jsou v Bavorsku,“ popisuje, co ho nakonec dovedlo k přesvědčení, že se musí pokusit o útek. Když v západoněmecké televizi, kterou tajně sledoval, viděl záběry z ambasády v Praze, bylo rozhodnuto.

„Řekl jsem si, že není na co čekat. Nikomu jsem nic pověděl, ani přítelkyni. Večer jsme se rozloučili s tím, že se zítra uvidíme. Nemohl jsem si být jistý, jestli její rodiče nepracují pro Stasi (východoněmeckou tajnou policii). Člo-

VÝZVA PRO PAMĚTNÍKY

Pokud máte osobní vzpomínky na dění kolem německé ambasády na podzim roku 1989, můžete je poslat na e-mailovou adresu presse@prag.diplo.de. Svě zázitky můžete napsat také do formuláře na webu www.prag.diplo.de/rok1989.

Na západoněmeckém velvyslanectví se spalo, kde se dalo. Než Červený kříž postavil stany, nezbylo jinak než i na zemi venku na zahradě.

věk měl pořád strach,“ popisuje tehdejší dobu Hase. Šestnáctiletí studenti a studentky Marvin, Tim, Emilly, Enya, Mareike, Malte a Siri krouťí hlavou: „Tohle téma je pro nás nové, učili jsme se hodně o druhé světové válce, ale netušila jsem, že se něco tak strašného dělo i po ní. Věděli jsme, že existovalo východní a západní Německo, ale jak to v tom východním konkrétně vypadalo, to ne.“

Podobnou výpravu podnikl jejich učitel Peter Schmidt se studenty už před třemi lety. Nejdřív si prostřednictvím pamětníka prožijí příběh pražských uprchlíků a pak se přesunou do maďarské Šoproně, kde jim zase jiný německý pamětník bude vyprávět o svém útěku přes hranici do Rakouska. „Na děti to má ohromný vliv. Díky zážitkům pamětníků si toho zapamatují daleko víc,“ říká.

Hase mladým posluchačům vypráví, co si zabalil do batohu: teplý svetr a pár kousků prádla, víc nic. „Později mě mrzelo, že jsem doma nechal všechna alba s fotkami. Všechno nahradíte, ale vzpomínky ne,“ říká.

Následující pasáž vyprávění Hase před studenty nerozvádí. Teprve když spolu mluvíme sami, na rozkvetlé zahradě německého velvyslanectví, ve které události před třiceti lety připomíná jen pochodující trabant od Davida Černého, dozvídám se podrobnosti o cestě vlakem do Československa. I po třiceti letech je na něm vidět pohnutí.

„Nejdřív přišel český celník, ten byl velmi přátelský. Když viděl, jak váhám, jestli mám do formuláře přiznat všechno do posledního feničku, tak jen poznamenal, že to stačí přibližně. Ulevilo se mi. A pak se otevřely dveře a vstoupila německá celnice. Bez pozdravu na mě začala řvát, celý jsem se roztrásl. Začala něco hledat v nějakém seznamu – co, to jsem netušil. Když se mě zeptala, kam jedu, drmolil jsem tak zmateně, že hned poznala, že lžu. Řekla mi, ať jdu z kupé ven. Myslel jsem, že tím moje cesta skončila. Jenže ona mě zahrnala na záchod a přikázala mi, ať se svléknu. Zůstal jsem tam stát jen ve spodním prádle, ale ona řvala dál, že donaha. Tak jsem si svlékl i slipy a stál tam nahý, čelem ke stěně. Načež mi řekla, ať se předkloním, a prohledala mě... Cítil jsem se, jako by mě znásilnila. Přál jsem si jen, ať už to skončí, a ačkoli jsem nebyl věřící, říkal jsem si: Panebože, pomoz mi. Pak jsem zvenku uslyšel, jak ji volá nějaký kolega. Nechala mě tam stát tak, jak jsem byl. Trásl jsem se po celém těle.“

V Praze Hase narazil na problém, s nímž se potýkali skoro všichni východoněmečtí uprchlíci: nevěděl, kde je západoněmecké velvyslanectví. V době map v telefonu nepředstavitelná věc, tehdy reálná nesnáze, která vyústila až v některé téměř komické situace. Třeba když několik lidí skončilo omylem na belgické ambasádě, protože obě vlajky si jsou podobné.

„Víc než jedenáct hodin jsem chodil nazdařbůh po městě, bál jsem se kohokolí zeptat. Už jsem málem jel zpátky domů, ale pak jsem se odvážil sednout do taxíku, dal jsem taxikáři všechny peníze, co jsem měl, hodinky a řetízky od matky a poprosil ho, aby mě odvezl na velvyslanectví. Ale i on měl strach, dovezl mě jen dolů na konec ulice a zbytek jsem došel pěšky,“ popisuje.

Devadesát tisíc marek za člověka

Ve chvíli, kdy se Jens Hase koncem září 1989 k velvyslanectví dostal, bylo už pro nové uprchlíky oficiálně uzavřené. Bylo tam zhruba tisíc lidí a denně přibývaly další stovky. Už od 23. srpna se dovnitř dalo proniknout jen přes zeď nebo přes plot z Petřínských sadů. Bylo třeba čekat na okamžik nepozornosti příslušníků české policie, tehdy Veřejné bezpečnosti. Jakmile se vzdálili, u plotu už stáli připravení uprchlíci, kteří na ambasádu přišli dříve, a pomáhali nově příchozím.

„Přelezl jsem plot, pak mě poslali na centrální registraci a řekli mi, ať si někde najdu místo na spaní. Měl jsem štěstí, ještě bylo místo v budově,“ vzpomíná Hase. Další stovky lidí, kteří přišli po něm, už takové štěstí neměly – spali ve stanech, které na zahradě postavil německý Červený kříž. Nebo i jen tak, pod širákem.

Řádný provoz velvyslanectví byl tou dobou už dávno zastaven. Konzulární a právní oddělení se přestěhovalo do hotelu na Václavském náměstí, kde si pronajalo pokoje. Všechny kanceláře i reprezentativní místnosti Lobkovického paláce byly vyklizeny, mnoho stolů a vzácných sošek se do budovy nastěhovaly až třípatrové palandy. V některých místnostech – třeba v přízemním sále s freskami v čínském stylu – jsou po nich dodnes patrné stopy na stěnách.

Všichni zaměstnanci velvyslanectví se stali zároveň humanitárními pracovníky. Jeden z nich byl však vyslán za jiným účelem. Hans-Joachim Weber byl na ambasádu přidělen v lednu 1989. Od vlády dostal přetěžký úkol: přemluvit zoufalé východoněmecké občany, aby se vrátili do NDR. Proč? „Podle německé ústavy (myšleno ústavy západní Spolkové republiky Německo neboli SRN) to byli němečtí státní příslušníci. Nemohli tedy žádat o azyl. Bylo třeba, aby se vrátili zpět, a my jsme pak o každém uprchlíkovi jednali s východoněmeckou vládou. Většinou se nám podařilo vykoupit ho a dostat ho do spolkové republiky,“ vysvětluje Hans-Joachim Weber, který v Praze sloužil až do roku 1994. Největší uprchlická vlna sice přišla až v srpnu a září 1989, ale jednotlivci přicházeli na velvyslanectví už dříve.

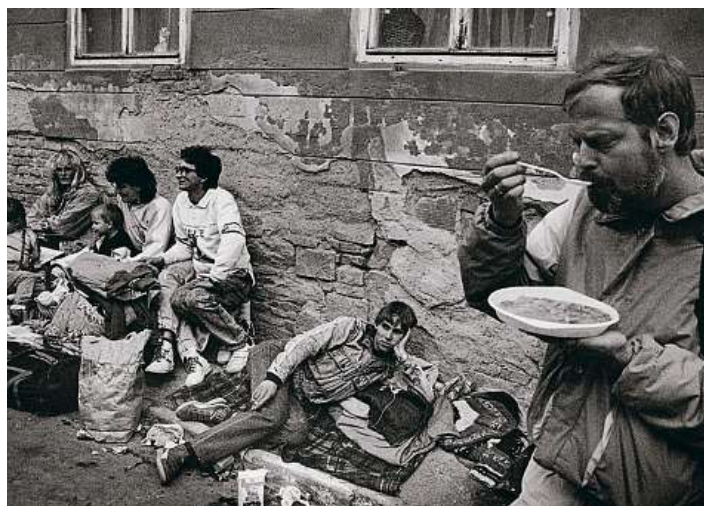
„Od 14. ledna to bylo každý den. Nechali doma celý svůj život, jejich majetek byl už mezitím v mnoha případech zabaven německou tajnou službou Stasi a já jim musel říkat, aby se vrátili. Přesvědčit je, aby mi věřili. Byl

JOSEF PTÁČEK (73)

Cyklus zhruba 60 fotografií, které fotograf Josef Ptáček nafotil v září 1989 na půdě západoněmeckého velvyslanectví, vznikl vlastně jako vedlejší produkt. „Kamarádky ze školy mě upozornily, že se tam děje něco zajímavého, tak jsem přišel na Malou Stranu a začal trošku fotografovat. Ani jsem se nestihl dostat k tomu slavnému plotu, protože se najednou otevřely dveře velvyslanectví, vykoukl nějaký diplomat, ukázal na mě a řekl: ‚Pojď dovnitř.‘ Někdo jsme se anglicky dokoktali, že potřebuje nafotit uprchlíky, myslím jsem, že do nových pasů.“

Mužem, který Josefa Ptáčka tehdy pozval dovnitř, byl diplomat Hans-Joachim Weber. „Východoněmecká strana si dala podmínku, že musíme všechny uprchlíky vyfotit, tak jsme to udělali. Do pasů to nebylo, ty dostali až potom v Bavorsku,“ vysvětluje.

Josef Ptáček se dal do práce. „Fotografoval jsem je před bílým prostěradlem, jednoho za druhým. Jenom jsem jim vždycky říkal, pamatuj si, že jsi film číslo 35. Večer jsem to vyvolal, ráno jsem přinesl fotky v očíslovaných obálkách a ti lidé se tam pak sami našli. Nikoho jsem nefotil víc než jednou, protože jinak bych se v tom nevyznal. Bylo to asi 3600 fotek během tří, čtyř dnů. Drze jsem každé ráno přijel, zaparkoval svého renaulta osmičku vedle policajtské budky přímo proti ambasádě a čekal, až se otevrou dveře. Policajti na mě koukali jak puci, tak jsem jim řekl, neotravujte mě, já tady mám práci. Byli tak zaskočení, že mě nechali jít.“

Nápor tisíců lidí z východního Německa byl v létě a na podzim 1989 vidět i v okolí západoněmecké ambasády. Utečenci nechávali své trabanty v ulicích i okolních parcích, na přijetí na ambasádě se čekalo, kde se dalo. A to vše pod dohledem VB, tedy Veřejné bezpečnosti, tehdejší policie.

to skoro nadlidský úkol. To víte, že byly slzy na obou stranách – u nich i u mě. Jednou přišla skoro celá vesnice, asi dvacet lidí. Někteří s sebou měli i své psy a kočky. Přemluvit všechny se samozřejmě nepodařilo. Zhruba třetina lidí zůstávala na ambasádě delší dobu,“ vzpomíná na svou misi.

O vykupování uprchlíků jednala bonnská vláda s východoněmeckým právníkem Wolfgangem Vogelem, „zmocněncem pro humanitární otázky“ ve vládě komunistického generálního tajemníka Ericha Honeckera. „Výkupné bylo na začátku dvacet tisíc západoněmeckých marek, později se vyšplhalo až na 96 tisíc marek,“ vybavuje si Hans-Joachim Weber. Celkem takto západní Německo vykoupilo během trvání rozděleného Německa 33 755 východoněmeckých občanů.

Na výlet do Prahy

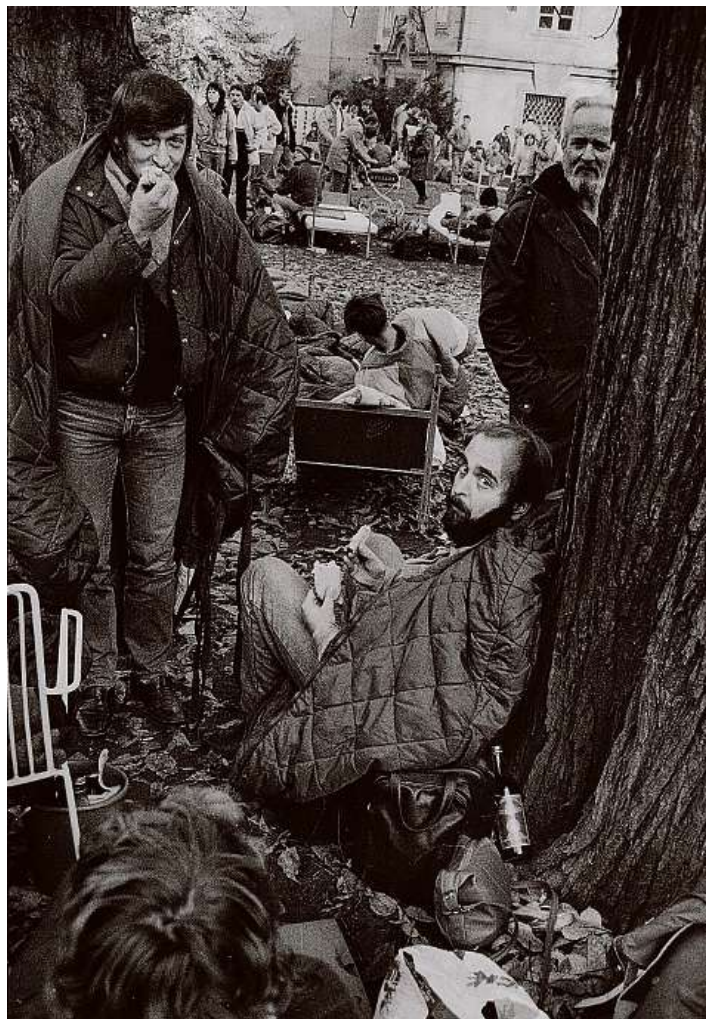
Jednou z rodin, které se k návratu přemluvit nenechaly, byli Hubert a Susanne Kuhnovi. Na

velvyslanectví se spolu se svými třemi dětmi dostali už 1. července 1989.

Susanne Kuhnová s manželem Hubertem a třemi dětmi, jimž tehdy bylo šest, osm a deset let, se pro útěk z NDR rozhodli poté, co je východoněmecké úřady násilně vystěhovaly z jejich domu v Gerstungenu, pohraniční obci západně od Eisenachu, jen pár kilometrů od ostnatého drátu oddávajícího východoněmecké Durynsko od západoněmeckého Hesenska.

„Kdybychom neměli děti, určitě bychom se pokusili přejít přes zelenou hranici. Věděli jsme, které úseky jsou méně hlídané. S dětmi jsme si ale nedovolili takhle riskovat,“ říká Susanne. V roce 1986 si tedy podali oficiální žádost o vycestování.

„Samozřejmě nám to zamítli, a od té chvíle jsme byli podezřelí,“ doplňuje Hubert. Kromě toho jim situaci komplikovalo i to, že Susannin bratr byl farář. Režimu byl nepohodlný i Hubert. Pracoval jako inženýr vodo hospodář ve státní správě a znal spoustu tajných státních dat o zne-

čištění vodních toků. „Byl jsem lokálně přece jen celkem známý a oni se báli, že kdyby se rozkřiklo, že jsme si podali žádost o vycestování, mohlo by to inspirovat další lidi,“ vysvětluje.

Soudruzi proto vymysleli řešení, jak se nepohodlné rodiny zbavit. Nejdřív dostal Hubert výpověď a byl přidělen na manuální práci do továrny na výrobu střešních tašek. Ale to nestačilo: jednoho brzkého únorového rána roku 1987 vzbudil Kuhnovy rachot motorů před domem. Stálo tam nákladní auto a několik dalších vozů, z nichž vystoupili policisté a zástupci krajské a místní rady. Jejich čtyřletý syn si už navždy zapamatoval pistoli, kterou měli policisté za pasem. Zástupce kraje jim oznámil, že „představují nebezpečí pro veřejný pořádek a bezpečnost v pohraniční oblasti, a proto budou přesídleni do Sömmerda“, obce východněji směrem na Lipsko. Už ten večer byli ve svém novém bydlišti.

„Museli jsme se sbalit tak rychle, že jsem zapoměla na postel pro nejmladšího syna,“ vzpomíná Susanne.

Dalšího dva a půl roku rodina žila ve městě vzdáleném 150 kilometrů na východ od svého domova. „Jak jsme se později dozvěděli, na náš dům v loveckém revíru měl záslusk nějaký místní funkcionář. Chtěl si z něj udělat loveckou chatku,“ směje se dnes Hubert a s potěšením se dívá na svůj opravený dům obklopený zelení, kde rodina od roku 2004 znovu bydlí. Funkcionář se svého snu nedočkal – už když Kuhnovi podávali žádost o vycestování, přepsali u notáře dům i s pozemkem na Susannina mladšího bratra.

Kuhnovi od začátku věděli, že v Sömmerda nezůstanou. Byt byl odposlouchávaný a rodina čelila výhrůžkám, že jestli budou vystupovat proti režimu, mohlo by se dětem něco stát. Podali si tři další žádosti o výjezd – všechny byly zamítnuty.

V létě 1988 se proto Hubert se Susanne vypravili – bez dětí – do Prahy obhlédnout situaci. Už tehdy se vědělo, že pár lidem se podařilo dostat do západního Německa přes pražskou ambasádu. Tam jim však poradili, že to

Dvorana Lobkovičského paláce, sídla západoněmeckého velvyslanectví, byla srdcem uprchlického tábora. Rozdávalo se tam jídlo, ale také se tam spalo. Po třípatrových palandách zbyly v některých místnostech velvyslanectví dodnes odřené zdi. A když došlo místo, přebývalo se i v rozlehlé zahradě.

UPRCHLICKÉ VLNY Z NDR ROKU 1989

Německá demokratická republika (NDR) vznikla na území sovětské okupační zóny Německa a východní části Berlína 7. října 1949. V západních okupačních zónách vznikla Spolková republika Německo (SRN) - v komunistickém Československu se však používal název Německá spolková republika. Znovu spojeni byly 3. 10. 1990, kdy se NDR stala součástí SRN.

Do SRN se utíkalo především přes pražské, ale také varšavské velvyslanectví SRN a také přes Maďarsko. Desítkám tisíc východoněmeckých občanů byl také povolen oficiální výjezd. Od ledna do listopadu 1989 přesídlilo do SRN více než 225 tisíc občanů NDR, většina oficiální cestou.

Polovina srpna 1989: Na velvyslanectví SRN v Praze se nachází asi 350 uprchlíků z NDR.

19. 8. „Panevropský piknik“ - Maďarsko otevírá na tři hodiny hranice s Rakouskem v Šoproni. Na Západ utíká tisícovka východních Němců.

23. 8. Na pražské ambasádě je 5000 lidí, velvyslanectví se uzavírá pro veřejnost.

10. 9. Maďaři znovu otevírají hranice do Rakouska, přechází 14 tisíc lidí. NDR následně rozhodně žádná další povolení k výjezdu do Maďarska nevydává; Praha se pro uprchlíky stává hlavním útočištěm.

30. 9. Spolkový ministr zahraničí Hans-Dietrich Genscher v Praze oznamuje, že uprchlíci shromáždění na ambasádě (5000 lidí) mohou odjet. Vyprázdněné velvyslanectví téměř okamžitě zaplňují další stovky uprchlíků.

4. 11. Československá vláda povoluje výjezd do SRN všem občanům NDR nacházejícím se na velvyslanectví.

9. 11. Padá Berlínská zeď.

17. 11. V Praze začíná sametová revoluce.

mají zkoušet dál oficiální cestou. Teprve když do roka neuspějí, mají vzít děti a přijet do Prahy i s nimi. Definitivní rozhodnutí padlo těsně před koncem školního roku, v červnu 1989. V den, kdy děti dostaly vysvědčení, sbalili pár věcí a dětem řekli, že se jede vlakem na výlet do Prahy.

Přijeli v sobotu 1. července ráno, na ambasádě bylo zavřeno. Se třemi dětmi unavenými po noční cestě tedy čekali v ulici kousek nad ní, bedlivě sledováni dvěma příslušníky Veřejné bezpečnosti, kteří měli 24 hodin denně službu hned naproti velvyslanectví. Když se objevilo auto s diplomatickou značkou, rychle k němu vykročili.

„Když se brána otevřela, Susanne s nejstarším synem Axelem vklouzli dovnitř, ale mě chytil pod paži policista. Pral jsem se s ním, dcera Katharina a mladší syn Constantin zůstali stát jako opaření vedle mě,“ popisuje chvílky hrůzy Hubert a jeho syn Constantin doplňuje, že celou dobu zíral na policistovu pistoli. Ještě měl v čerstvé paměti zážitek z vystěhování a strach mu nedovolil se pohnout. Nakonec se však Hubert policistovi vytrhl, sebral děti a přeběhl za ženou za práh ambasády.

Sušenky za vajíčka

„Kuhnovi byli jedním z případů, kdy nebylo možné, aby se vrátili. Nebylo by to pro ně bezpečné,“ vysvětluje Hans-Joachim Weber, proč se v některých případech ani nepokoušel východoněmecké občany přesvědčit k dočasnému návratu.

V době, kdy Kuhnovi na ambasádu přišli, nebyl Lobkovický palác ještě na dlouhodobý pobyt uprchlíků zařízen. Snad proto, že si padli do oka s rodinou velvyslance Hermana Hubera, snad proto, že měli tři malé děti, byli Kuhnovi ubytováni v relativním pohodlí podkroví Lobkovického paláce, kde zůstali po celé tři měsíce svého pobytu. Když dnes vzpomínají na tři měsíce strávené na ambasádě, vytanou jim na mysl – kromě osvobozujícího pocitu bezpečí – i dojemné detaily. Například jak jim jedna ze zaměstnankyň ambasády obstarala maso na řízek (jinak se rodina živila stejně jako ostatní uprchlíci balíčky od německé armády bundeswehru). Když ho pak paní Kuhnová naklepávala skleničkou, objevila se na půdě manželka velvyslance, která měla v bytě pod nimi návštěvu a vyrušily je podivné zvuky. Rodině pomáhal i český domovník Pavel, s nímž vyměňovali sušenky z balíčků za čerstvá vajíčka. Jejich dnes už pochopitelně dospělá děti vzpomínají na tři měsíce na ambasádě jako na dlouhé prázdniny. Procházeli se po zahradě Lobkovického paláce, rodiče na ně měli neomezeně času a z okýnek na půdě se dívali přímo na Pražský hrad.

Příběh rodiny Kuhnových je tak do jisté míry atypický. Měli štěstí, že přišli záhy. Situace byla udržitelná zhruba do poloviny srpna.

„Tehdy tam bylo zhruba 350 lidí, dokonce se konala zahradní slavnost s grilováním, na kterou byli uprchlíci pozváni. Atmosféra byla ještě uvolněná,“ vybavuje si Hans-Joachim Weber. „Už 23. srpna ale byla ambasáda plná, bylo tam něco kolem pěti tisíc lidí. Museli jsme ji uzavřít. Pak už zbývala jen cesta přes plot od Petřína. Byli bychom se ale postarali i o deset tisíc lidí. Nějaká cesta by se našla.“

Jednoduché to však nebylo. Hygienická situace se den ode dne zhoršovala. Bylo postaveno prvních šest stanů, jeden z nich sloužil zpočátku ještě jako škola. Brzo se ale i v něm musela uvolnit místa pro patrové postele. Na začátku září navíc zahradu promáčel déšť a ta se proměnila v bahnité pole. Chodilo se už jen po cestičkách z dřevěných palet, které sem navozila nákladní auta bundeswehru. Ta také denně přivážela zásoby jídla z bavorského města Furth im Wald. Výdejna byla na dlážděném prostranství před zahradním průčelím paláce. To se stalo jakýmsi hlavním náměstím, tam se odehrávalo vše důležité.

„Když přijelo nákladní auto se zásobami, utvořil se lidský řetěz a za malou chvíli se všechno vyložilo,“ vzpomíná Jens Hase. Na záchody i umývárnu se stály dlouhé fronty. Těhotné ženy a děti měly přednost. „To víte, že občas se našel někdo, kdo chtěl předběhnout, ale většinou ho dav rychle umravnil.“

Devatenáctiletý uprchlík trávil dlouhé dny nejraději u plotu velvyslanectví, kde pomáhal přelézt svým spoluobčanům. „Stačilo prostrčit koleno plotem, ten naproti se po něm mohl vyhoupnout nahoru. Pokaždé, když se nám podařilo dostat dovnitř dalšího člověka, pocítil jsem obrovské zadostiučinění. Byl to skvělý pocit, s každým novým příchozím jsme se objímali.“

Situace se změnila i pro rodinu Kuhnových. Ještě 26. září oslavila Susanne Kuhnová na půdě ambasády své 30. narozeniny jen v rodinném kruhu. Téhož dne večer však volala manželka velvyslance do podkroví domácím telefonem, že situace je neudržitelná a k Huberovým posílají další uprchlíky. „Samozřejmě jsme to chápali,“ dodává Susanne. Až do 30. září se o podkroví dělili se stovkou převážně žen a dětí, které díky tomu nemusely nocovat v otřesných podmínkách stanového města na zahradě velvyslanectví.

Whisky pro popeláře

Tou dobou už přibývaly stovky lidí denně. Přijížděli vlakem nebo ve svých trabantech a wartburzích, které odstavovali v ulicích Malé Strany, někdy i přímo na Petříně. V některých nechali i klíčky a doklady, další věšeli klíčky na hřebíky na jednom z okolních stromů.

„Pro část aut si přijeli příslušníci Stasi z Německa. Je to celkem úsměvná představa – sem letěli letadlem, odsud jeli v trabantu,“ popisuje historik Tomáš Vilímek z Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd ČR. „No a část těch aut si přivlastnili Češi nebo byla rozebrána na náhradní díly. Domnívám se ale, že se to nedělo v nijak masovém měřítku, byly to desítky, ne stovky případů. Ale najdou se tam i perličky, při krádeži německého trabanta byl chyčen například i jistý jihočeský esenbák.“

Třicátého září, kdy ministr Hans-Dietrich Genscher promluvil z balkonu velvyslanectví, jej tam poslouchalo už pět tisíc lidí. Hned ten samý večer byly z Německa vypraveny vlaky, které na uprchlíky čekaly v Praze-Libni. „Vlaky nemohly odjíždět z Hlavního nádraží, protože by to budilo příliš velkou pozornost,“ vysvětluje Vilímek.

Na nádraží dopravily Němce československé autobusy, které zaplnily Malou Stranu. Šťastní uprchlíci – mezi nimi i Jens Hase a rodina

Kuhnových – prošli špalírem Čechů, kteří jim aplaudovali a ukazovali na prstech V jako vítězství. Stejně věcko, které se za pár týdnů mělo stát jedním ze symbolů sametové revoluce. Další den ráno telefonoval Jens Hase z nádraží v Hofu svým rodičům. „Pět minut jsme v telefonu mlčeli, nemohli jsme ani mluvit. Všichni jsme plakali. Přes uprchlický tábor v Giessenu jsem se 4. října dostal k nim. Hned pátého jsem začal pracovat,“ říká Hase.

Informace o tom, že východoněmecká vláda povolila tisícům svých občanů, shromážděným na pražské ambasádě, výjezd do spolkové republiky, se ve východním Německu rozšířila rychlostí blesku. Během jediného dne velvyslanectví opět praskalo ve švech. Čtvrtého října uzavřel vstup branou Červený kříž. Hrozilo šíření nemocí, přitom velká část osazenstva byly děti. Opět zbývala jen cesta přes plot.

„První a druhý týden v říjnu byly jedno velké lidské divadlo,“ vybavuje si Hans-Joachim Weber. Uprchlíci proudili na ambasádu ze

O zásobování se starala západoněmecká armáda, která přivážela jídlo i palandy na spaní. Červený kříž zase pečoval o to, aby pobyt ve stísněných podmínkách všichni přečkali ve zdraví.

všech stran. Už třetího října jich bylo zase pět tisíc a další dva tisíce čekaly venku na ulici. Odpoledne se brána otevřela alespoň pro šest stovek žen a dětí, protože dny už byly chladné. „Chtěli jsme si pro uprchlíky pronajmout hotely, ale to nám československé úřady nepovolily. Museli jsme si poradit sami,“ říká Weber.

Nejhorší prý bylo jednání s vedením Prahy. „Vůbec nám nevycházeli vstříc, například s odvozem odpadu. Dovedete si představit, kolik ho bylo, když se na velvyslanectví nacházely tisíce lidí. Oficiální cestou nebylo možné dojednat, aby k nám popeláři zajížděli častěji, tak jsme si pomohli jinak: vždycky, když popeláři zajeli dovnitř, připravil jsem jim pár bedýnek whisky Johnnie Walker. A bylo po problému,“ směje se diplomat.

Čtvrtého říjnového dne odjel další velký transport: 7600 lidí. Poté byla pro východní Němce cestující do tehdejšího Československa zavedena vízová povinnost a proud uprchlíků

ustal. Do Prahy se dostali jen jednotlivci, kteří přešli zelenou hranici. Mezitím se však další kapitola rozpadu východního bloku psala na německém velvyslanectví ve Varšavě, odkud polská vláda začala německé uprchlíky posílat letadlem přímo do SRN. Bylo jasné, že situace je neudržitelná. Prvního listopadu byla vízová povinnost znovu zrušena a během dvou dnů se v Lobkovickém paláci a na jeho zahradě znovu ocitlo pět tisíc lidí. Až konečně došlo k dohodě s československou vládou: uprchlíci mohli odejít do SRN. Do 8. listopadu vycestovaly přes Prahu denně dva až čtyři tisíce východních Němců, mnozí z nich už ani neprocházelí ambasádou.

Do vypuknutí sametové revoluce v Československu zbývalo devět dní. Exodus východoněmeckých občanů přes Prahu skončil 9. listopadu, kdy za svobodou odjelo posledních 400 lidí. Celkem jich přes Prahu prošlo 21 tisíc. Toho dne v Berlíně padla zeď.

» Už 23. srpna byla ambasáda plná, bylo tam něco kolem pěti tisíc lidí. Museli jsme ji uzavřít. Pak už zbývala jen cesta přes plot od Petřína. Byli bychom se ale postarali i o deset tisíc lidí. «

